

Marzena Mruk¹

Hidżab znaczy wybór? Znaczenie kobiecego stroju w Islamskiej Republice Iranu

Debata na temat kobiecego stroju w islamskich państwach Bliskiego Wschodu, szczególnie w Iranie, trwają od kilkudziesięciu lat. Muzułmańskie władze stają się kontrolować sposób ubierania kobiet w przestrzeni publicznej, że w wielu przypadkach islamski strój kobiecy (w przypadku Iranu hidżab) uznaje się za symbol religijnej i politycznej tożsamości państwa, a z perspektywy państw Zachodu zakrywanie kobiecego ciała i twarzy utożsamiane jest jako upublicznienie patriarchy. Na samym początku warto jednak zadać sobie pytanie, z czym kojarzy się strój kobiecy w islamie. Najczęściej można usłyszeć, że strój muzułmanki to burka, czador, nikab lub hidżab, przy czym wszystkie te określenia używane są jako synonimy, co jest poważnym błędem merytorycznym, ponieważ każdy z wymienionych rodzajów islamskich zakryć dla kobiet posiada swoje unikatowe cechy charakterystyczne.

Niniejszy artykuł ma na celu zwrócenie uwagi na znaczenie kobiecego stroju, a konkretnie hidżabu dla społeczeństwa i kultury Islamskiej Republiki Iranu. Hidżab w Iranie nie stanowi wyłącznie elementu garderoby, który oparty jest na zasadach religii, ale stał się przede wszystkim sprawą polityczną, a wprowadzenie nakazu noszenia hidżabu stało się symbolem Islamskiej Republiki Iranu, zarówno w państwie, jak i poza jego granicami. Rząd irański postrzega noszenie hidżabu przez kobiety jako element dżihadu, a kobieta, która nie nosi (odpowiedniego) hidżabu to „szatan patrzący na zachodnią ideologię”². Aby lepiej zrozumieć badane zagadnienie, artykuł został podzielony na trzy części, w których zostały wyjaśnione następujące zagadnienia: stanowisko islamu wobec stroju

¹ Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3529-0365>, e-mail: mmruk@us.edu.pl.

² G.Y. Koo, *Women as Subject of Defiance and Everyday Politics of Hijab as Dress Code in Modern Iran*, „Asian Women” 2014, nr 30, s. 34–35.

kobiety, znaczenie hidżabu w irańskiej przestrzeni publicznej oraz charakterystyka wydarzeń z września 2022 roku związanych ze śmiercią Mahsy Aminy. Celem artykułu jest także odpowiedź na następujące pytania badawcze: jaki jest stosunek islamu wobec kwestii zakrywania ciała przez kobiety? Jak na przestrzeni lat zmieniało się stanowisko władz Islamskiej Republiki Iranu wobec nakazu noszenia hidżabu? Czy działania protestacyjne prowadzone przez irańskie kobiety przynoszą zamierzone efekty? Czy hidżab oznacza wybór kobiety, jeśli chodzi o sposób jej ubioru? Wśród materiałów badawczych, które zostały wykorzystane w niniejszym artykule, można wymienić materiały zarówno polskojęzyczne, jak i anglo- oraz francuskojęzyczne. W celu analizy powyższego problemu badawczego zostały wykorzystane następujące metody badawcze: metoda decyzyjna, analiza instytucjonalno-prawna, opis oraz analiza historyczna.

Kobiety strój w islamie

Historia szeroko pojętego zakrywania się przez kobiety, szczególnie na Bliskim Wschodzie, jest zdecydowanie dłuższa niż historia samego islamu. Na początku warto jednak wskazać różnorodność islamskich strojów dla kobiet, co pozwoli lepiej zrozumieć specyfikę podejmowanego zagadnienia. Wśród preferowanych kobiecych strojów w świecie islamu można wymienić hidżab, który oznacza „to, co zakrywa” i przyjmuje formę szala lub chusty, którą nakłada się na głowę i mocuje wokół szyi. Hidżab pochodzi z kodeksu etycznego jeszcze z okresu przedislamskiego, gdzie między innymi w Asyrii prawny obowiązek zakrywania się miały panny oraz mężatki. Obowiązek ten nie obejmował natomiast prostytutek³. Podobnie sytuacja wyglądała w Persji, gdzie kobiety nie pokazywały się publicznie bez szczelnego zakrycia, co miało wiązać się z zadością perskich mężczyzn o ich kobiety, a nie z kwestiami religijnymi, ponieważ w tradycji zoroastrizmu brakowało wyraźnych zaleceń dotyczących zakrywania się przez kobiety⁴. Innym elementem kobiecego ubioru zakrywającego ciało jest chimar, który ma na celu zakrycie górnej części kobiecego ciała od głowy aż do pasa i jak w przypadku hidżabu twarz pozostaje odkryta. Kolejnym elementem ubioru muzułmanek jest charakterystyczna dla państw Zatoki Perської abaja, która występuje w formie zapinanego płaszcza noszonego na inne

³ Podobne zwyczaje obowiązywały w starożytnym Rzymie i wśród Hebrajczyków. Za: M.-J. Guillaume, *Soignants et musulmans duel ou duo? Cultures musulmanes des soignants et pluralisme des soignés: un défi pour les équipes soignantes*, s. 63, <https://elkalima.be/wp-content/uploads/2017/11/Soignants-et-musulmans-COPYRIGHT-2014.pdf> [dostęp: 17.10.2022].

⁴ M. Składankowa, *Żyjąc za zastoną*, [w:] *Kobiety krajów pozaeuropejskich wobec problemów współczesności*, red. A. Mrozek-Dumanowska, Warszawa 1995, s. 87–89.

ubrania. Abaja występuje głównie w kolorze czarnym, jednak coraz częściej można spotkać kobiety w abajach ozdobionych haftem lub drogimi kamieniami. Ubraniem charakterystycznym dla Iranu jest czador, który występuje w formie czarnego, obszernego (od czubka głowy aż do stóp) i niezapinanego płaszcza, który musi być przytrzymywany podczas noszenia. Inną formą płaszcza noszonego przez muzułmanki jest dżilbab oraz burka, która jest charakterystyczna dla Afganistanu i przyjmuje formę całkowitej zasłony kobiecego ciała, włącznie z oczami, które zakryte są delikatną siatką. Ostatnim elementem kobiecego ubioru w islamie jest nikab, który jest czarną zasłoną nakładaną na twarz, przy czym oczy zostają odsłonięte⁵. Specyficznym rodzajem islamskiego kobiecego stroju jest burkini, które powstało z połączenia słów burka i bikini. Burkini uznawane jest za islamski strój kąpielowy dla kobiet, który składa się z długich, ale nie przylegających do ciała spodni oraz tuniki sięgającej do połowy ud z długim rękawem i kapturem⁶.

Wraz z rozprzestrzenianiem się islamu na Bliskim Wschodzie konieczne było określenie stanowiska wobec ubioru kobiet i ich pozycji w społeczeństwie. Wskazuje się, że Mahomet w początkowym okresie swojej działalności nie wymagał od kobiet zakrywania się, jednak wraz z rosnącą aktywnością przeciwników islamu, w celu ochrony kobiet (głównie swoich żon) Mahomet zalecił kobietom zakrywanie się oraz skromny ubiór⁷. Zwyczaj zakrywania twarzy przez muzułmanki został wprowadzony w VIII wieku w czasie rządów dynastii Abbasydów. Wprowadzenie zasłony jako elementu kobiecego stroju umożliwiło odróżnienie statusu poszczególnych kobiet, jak miało to miejsce w okresie przedislamskim. Spowodowało to, że zasłony nosiły panny i mężatki (z wyższych warstw społecznych), natomiast niezakryte pozostawały niewolnice oraz prostytutki⁸.

Strój kobiecy w islamie stanowi podstawę dyskusji na temat ogólnej pozycji kobiet w świecie muzułmańskim. Szariat określa równe traktowanie kobiet i mężczyzn, gdyż zarówno mężczyźni, jak i kobiety proszeni są o zachowanie skromności (poprzez między innymi odwracanie wzroku i ściszenie głosu), chociaż w tym względzie wskazuje się na pewne ograniczenia, w tym dotyczące ubioru. Ubiór kobiety w islamie jest źródłem wielu nieporozumień we współczesnym świecie. O ile męski strój w islamie nie podlega żadnej publicznej dyskusji, to islamski strój kobiety jest odbierany jako forma zniewolenia

⁵ A Glossary of Islamic Clothing, <https://www.learnreligions.com/islamic-clothing-glossary-2004255> [dostęp: 17.10.2022].

⁶ A.M. Piwko, *Znaczenie mody w religii i kulturze islamu*, „Nurt SVD” 2012, nr 2, s. 68.

⁷ J. Wronecka, *Powab kobiety w islamie*, [w:] *Kobiety krajów pozaeuropejskich wobec problemów współczesności*, red. A. Mrozek-Dumanowska, Warszawa 1995, s. 100.

⁸ A.M. Piwko, *Znaczenie mody w religii...*, op.cit., s. 64–65.

i określenia kobiety jako własności mężczyzny⁹. Wiele kobiet w świecie islamu decyduje się dobrowolnie ubierać zalecany przez religię strój, wskazując, że zasłanianie się w ich percepcji oznacza posłuszeństwo nie wobec ojca czy męża, ale przede wszystkim wobec Allaha. Wśród innych argumentów wysuwanych przez muzułmanki w tym kontekście można wymienić także tradycję wyniesioną z domu, gdzie ich matki również przebywały zakryte przez cały czas oraz to, że bez zastony czują się nagie i bezbronne¹⁰, co rozumiane jest jako ochrona dziewcząt i kobiet przed różnymi formami niepożądanego zainteresowania ze strony niespokrewnionych z nimi mężczyzn, a także wskazanie, że jednym odbiorcą ich urody jest mąż.

Aby jednak lepiej zrozumieć teologiczne podstawy zakrywania się przez kobiety w islamie, należy skupić się na zapisach Koranu, w którym można znaleźć następujące zapisy dotyczące zakrywania się przez kobiety: „Powiedz wierzącym kobietom, aby skromnie opuszczały swój wzrok i strzegły swej intymności. Niech nie wystawiają na pokaz swych ozdób oprócz tego, co jest widoczne. Niech narzucają zastony na piersi i nie ukazują swoich ozdób nikomu oprócz swych mężów lub ojców, lub ojców swych mężów, lub swych synów i synów swych mężów, lub swych braci, synów swych braci i synów swych siostr lub ich żon albo swych kobiet, albo tych, którymi zawładnęły ich prawice, albo tych spośród sług, którzy są pozbawieni pożądania, albo chłopców niepojmujących jeszcze kobiecej nagości. I niech nie stąpają tak, aby zwracać uwagę na ozdoby, które skrywają. O wy, wierzący! Zwróćcie się wszyscy do Boga ze skruczą. Być może, osiągniecie powodzenie!” (Sura 24:31)¹¹, „O wy, którzy wierzyli! Nie wchodźcie do domów Proroka, jeśli zostaniecie zaproszeni na posiłek, nie czekając na jego przygotowanie. Kiedy on was wezwie, wejdźcie, a kiedy zjecie, rozejdźcie się i nie wdawajcie się w poufale rozmowy. To mogłoby sprawić przykrość Prorokowi, a on wstydziliby się was odprawić. Bóg jednak nie wstydzi się prawdy. A kiedy prosicie jego kobiety o cokolwiek, to proście je zza zastony. To jest czystsze dla waszych serc i dla ich serc. Nie jest wam dozwolone, abyście sprawiali ból Wysłannikowi Boga i abyście poślubiali kiedykolwiek wdowy po nim. Byłaby to wobec Boga obrzydliwość wielka” (Sura 33:53)¹², „O Proroku! Powiedz swoim żonom, córkom i kobietom wierzącym, aby narzucały na siebie swe wierzchnie okrycia. To będzie dogodniejsze dla nich, aby były rozpoznane i nieobrażane. Bóg

⁹ A.M. Piwko, *Kobieta w islamie. Muzułmański feminizm?*, „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW” 2015, nr 4, s. 34.

¹⁰ M. Henao, *Le foulard: lieu de rencontre de la religion et de la pudeur*, s. 3, https://competences-relationnelles.com/IMG/pdf/IN-Foulard_et_pudeur.pdf [dostęp: 18.10.2022].

¹¹ *Koran*, s. 346, <http://hidaya.pl/dopobrania/koran.pdf> [dostęp: 19.10.2022].

¹² *Ibidem*, s. 414.

jest Przebaczający, Miłościwy” (Sura 33:59)¹³. Co ważne, w Koranie nie ma informacji o konieczności zakrywania twarzy i rąk przez kobiety. W Koranie można jednak znaleźć zapis, który łągodzi obowiązek noszenia zakrycia przez kobiety dojrzałe: „Dla kobiet starszych, które nie mają już widoków na zamążpójście, nie będzie grzechem, jeśli zdejmą wierzchnią odzież bez wystawiania na pokaz swych ozdób. Powstrzymanie się od tego jest jednak dla nich lepsze. Bóg jest Słyszący, Wiedzący!” (Sura 24:60)¹⁴.

Podstawowym celem stroju w kulturze islamu jest podkreślenie różnicy między mężczyznami i kobietami oraz charakteryzować konkretne cechy danej płci. Wiąże się z tym zaraz upodabniania sobie strojów męskich i damskich, który jest oparty na przesłaniu Mahometa: „Nie jest z nas ta, która upodabnia się do mężczyzny, ani ten, który upodabnia się do kobiety”¹⁵. Jest to jedna z pięciu głównych cech właściwego stroju islamskiego, który powinien także nie być zbyt kosztowny, nie powinien podkreślać kobiecych kształtów, nie powinien być wykonany z przezroczystych tkanin oraz nie powinien być podobny do stroju niemuzułmanów¹⁶.

Należy jednak zauważyć, że strój w islamie ulega ciągłym zmianom, szczególnie w kontekście ubioru mużulmanek. Od lat 90. XX wieku zauważalny jest wpływ mody na strój islamski, jak i islamu na świat mody. Skutkuje to tym, że projektanci oraz mużulmanki podejmują się dopasowania strojów islamskich do obowiązujących w danym sezonie trendów, wykorzystując różne tkaniny, style czy kolory. W 2018 roku raport Thomson Reuters i DinarStandard wskazał, że konsumenci wyznający islam przeznaczyci w 2017 roku blisko 270 mld dolarów na zakup odzieży, a do 2024 roku sprzedaż może osiągnąć nawet 402 mld dolarów. Dane raportu jednoznacznie wskazują, że świat mody otwiera się na świat islamu i odwrotnie. W 2013 roku marka H&M zatrudniła pierwszą w historii mużulmańską modelkę noszącą chustę do udziału w kampanii modowej „Moda nie ma reguł”¹⁷. Z kolei w lutym 2017 roku w Londynie w ramach London Modest Fashion Week odbył się zgodny z wymogami islamu pokaz mody¹⁸. Wskazuje się, że wśród najbardziej znanych domów mody na potrzeby

¹³ Ibidem, s. 415.

¹⁴ Ibidem, s. 350.

¹⁵ H. Abu-Rub, B. Zabża, *Status kobiety w islamie*, Wrocław 2002, s. 163.

¹⁶ I. Kończak, *Czador jest dla kobiety niczym muszla dla perły. Nakazy religijne a rzeczywistość irańska na początku XXI wieku*, [w:] *Kobiety Bliskiego Wschodu*, red. M.M. Dziekan, I. Kończyk, Łódź 2005, s. 193–202.

¹⁷ A. Tauhirah, *The Rise of Islamic Fashion*, <https://www.halalwatchworld.org/the-rise-of-modest-fashion> [dostęp: 18.10.2022].

¹⁸ *Londyn: Pierwszy pokaz mody zgodnej z wymogami islamu*, <https://newsbook.pl/2017/02/20/londyn-pierwszy-pokaz-mody-zgodnej-z-wymogami-islam/> [dostęp: 18.10.2022].

muzułmanek odpowiedział między innymi Oscar de la Renta, Tommy Hilfiger i Dolce&Gabbana, który w 2016 roku wypuścił swoją specjalną kolekcję abai i hidżabów¹⁹.

Hidżab w irańskiej przestrzeni publicznej

We współczesnej historii Iranu można wyróżnić trzy etapy, kiedy hidżab stał się symbolem o charakterze politycznym: po pierwsze – w czasie rządów szacha, po drugie – w czasie rewolucji islamskiej, po trzecie – podczas kształtowania się podstaw funkcjonowania republiki islamskiej, co nie zmienia faktu, że polityczne znaczenie hidżabu nie zakończyło się w 1979 roku, ponieważ trwa do teraz, ale z różnym natężeniem.

Islamska Republika Iranu jest państwem teokratycznym opartym na prawie szariatu, gdzie islam stanowi podstawę życia politycznego i społecznego, co wiąże się z nakazem przestrzegania przez irańskie kobiety nakazu noszenia hidżabu w przestrzeni publicznej. Warto jednak rozpocząć rozważania na temat znaczenia hidżabu w Islamskiej Republice Iranu od zarysowania podejścia Iranu do kwestii kobiecego ubioru jeszcze w czasie rządów szacha. Szach Reza Pahlawi w 1936 roku wprowadził oficjalny zakaz noszenia w miejscach publicznych przez irańskie kobiety innych nakryć głowy niż europejski kapelusz, a policja otrzymała uprawnienia do siłowego zdzierania hidżabów i czadorów z głów Iranek, co skutkowało swoistym protestem kobiet, które przywiązane do islamskiej tradycji zdecydowały się nie opuszczać swoich domów bez zasłony. Dzień wprowadzenia przez szacha nowego prawa dotyczącego kobiecego ubioru pozostawał aż do 1979 roku świętem określanym jako Dzień Wyzwolenia Kobiet²⁰. Okres rządów szachów, najpierw Rezy, a następnie jego syna Mohammada Rezy charakteryzowała rywalizacja zwolenników modernizacji państwa ze zwolennikami tradycji i zachowania islamskiej tożsamości. Oficjalnie zasłanianie się przez kobiety odbierano jako element zacofania społeczeństwa, które (w szczególności kobiety) powinno się edukować. Ostatecznie jednak szach zdecydował o złagodzeniu obowiązującego prawa dotyczące zakazu zakrywania się przez Iranki, niemniej kobiety noszące hidżab często były dyskryminowane w przestrzeni publicznej, a także odmawiano im zatrudnienia w sektorze rządowym.

¹⁹ M. El Ghamari, *Muzułmanki z Instagrama – modowe trendy kulturowe współczesnych kobiet z kręgu kultury arabsko-muzułmańskiej*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2017, nr 1, s. 155–156.

²⁰ H. Hoodfar, *Zasłona w ich umysłach i na naszych głowach: muzulmanki i praktyki zasłaniania*, [w:] *Gender: perspektywa antropologiczna*, red. R. Hryciuk, A. Kościańska, Warszawa 2007, s. 237.

Od 1977 roku aż do wybuchu rewolucji islamskiej hidżab był się symbolem kobiecego oporu wobec rządów szacha i opresyjnego systemu politycznego w Iranie. Zwycięstwo rewolucji islamskiej, ustanowienie Islamskiej Republiki Iranu oraz przejęcie władzy przez ajatollaha Chomeiniego przyczyniło się to tego, że 7 marca 1979 roku wprowadzono obowiązek noszenia hidżabu przez kobiety pracujące w sektorze publicznym²¹, a w 1982 roku nakaz ten został nałożony na wszystkie kobiety znajdujące się na terytorium Islamskiej Republiki Iranu (w tym turystek) bez względu na narodowość i wyznanie²². W 1983 roku Madżles podjął decyzję, że kobiety, które nie zastosują się do obowiązku zasłaniania włosów w przestrzeni publicznej otrzymają karę w postaci 74 batów. W 1986 roku przyjęto „Procedury dotyczące osób sprzedających towar naruszający prawo szariaty lub publiczną moralność oraz ich karanie”, gdzie znalazł się następujący zapis: „Każdy kto, w miejscu publicznym ubiera się niezgodnie z szariatem i używa makijażu, propaguje demoralizację albo narusza moralność publiczną, zostanie aresztowany i oskarżony zgodnie z podstawowym możliwym wyrokiem przed odpowiednim sądem, w celu nałożenia jednej z kar wskazanych w artykule 2. Artykuł 2:1. Upomnienie i porada 2. Nagana i potępienie 3. Groźba i obarczenie winą 4. Od 10 do 20 batów albo kara grzywny w wysokości od 20 do 200 tysięcy riali 5. Od 20 do 40 batów albo grzywna”²³. W 1995 roku wprowadzono karę pozbawienia wolności do 60 dni lub nałożenia kary grzywny, co ma swoje odzwierciedlenie w art. 638 Kodeksu karnego Islamskiej Republiki Iranu: „Każdy, kto jawnie narusza tabu religijne w miejscach publicznych obok bycia ukaranym za ten czyn, powinien również zostać pozbawiony wolności w wymiarze od dziesięciu dni do dwóch miesięcy lub podlegać karze chłosty (74 baty). Uwaga – kobiety, które pojawiają się w miejscach publicznych bez odpowiedniego hidżabu powinny być skazane na karę pozbawienia wolności od dziesięciu dni do dwóch miesięcy lub zapłacić grzywnę w wysokości od 50 000 do 500 000 riali”²⁴.

²¹ Następnego dnia, 8 marca 1979 roku z okazji Międzynarodowego Dnia Kobiet tysiące Iranek wyszło na ulice miast, by zaprotestować przeciwko nakazowi noszenia hidżabu. Za: M. al-Sayed al-Sayyad, R. al-Blawi, *The Hijab and Politics in Iran*, s. 133, <https://rasanah-iiis.org/english/wp-content/uploads/sites/2/2020/11/The-Hijab-and-Politics-in-Iran.pdf> [dostęp: 18.10.2022]; A. Kuriata, *Regulacje prawne dotyczące hidżabu we współczesnym Iranie*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2015, nr 9, s. 333.

²² Pasażerki samolotów lecące do Iranu proszone są o założenie hidżabów bezpośrednio po przekroczeniu irańskiej przestrzeni powietrznej jako elementu okazania „szacunku dla islamu”. Za: O. Mohammadi, *The Personal, the Political, and the Public: Performing Hijab in Iran*, „Liminalities: A Journal of Performance Studies” 2016, nr 12, s. 2.

²³ A. Kuriata, *Regulacje prawne dotyczące...*, op.cit., s. 336.

²⁴ *Islamic Penal Code of Iran*, s. 9, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=52b812384> [dostęp: 19.10.2022].

Islamski rząd Iranu kładzie nacisk na bezpieczeństwo i prywatność, ale także domaga się od Irańczyków poświęcenia i lojalności, co jest także rozumiane jako stosowanie się przez kobiety do prawa islamskiego i noszenia strojów o charakterze religijnym. Niedostosowanie się do obowiązującego nakazu noszenia hidżabu niesie za sobą wiele konsekwencji. O ile sytuacja dotyczy turystki i cudzoziemki to może się ona spotkać z upomnieniem ze strony policji. Obywatelki Iranu podlegają w tym przypadku poważniejszym sankcjom ze strony policji moralności czy Basidż. Funkcjonariusze sił bezpieczeństwa, wśród których zawsze znajduje się co najmniej jedna kobieta w czadorze, patrolują ulice miast i zatrzymują kobiety, które ich zdaniem nie stosują się do nakazu noszenia hidżabu i sporządzają protokół z zatrzymania, w którym dokładnie określają niewłaściwe elementy stroju i wyglądu kobiety²⁵.

Ważnym w kontekście znaczenia hidżabu w irańskim społeczeństwie jest podejście samych Irańczyków do zagadnienia islamskiego ubioru kobiet, który bardzo dobrze ukazuje podziały społeczne w Islamskiej Republice Iranu. Wskazuje się, że blisko 85% obywateli Iranu ma mniej niż 55 lat, a spośród nich 41,2% to osoby w wieku od 15 do 39 lat, co czyni Irańczyków jednych z najmłodszych społeczeństw na świecie. Powoduje to różnice w podejściu do kwestii nakazu zakrywania się przez kobiety. Osoby powyżej 55. roku życia mają w pamięci opresyjne prawo obowiązujące w czasie rządów szacha zakazujące publicznego zakrywania się przez kobiety, przez co prawo Islamskiej Republiki Iranu nie jest przez nich odbierane w taki sposób jak przez osoby młode, urodzone już po 1979 roku, dla których to prawo wprowadzone po rewolucji islamskiej jest niezgodne z ich przekonaniami i stylem życia²⁶. Należy mieć także na uwadze, że miejsce zamieszkania także odzwierciedla stosunek do islamskiego stroju kobiety. Pozytywny stosunek do konserwatywnego stroju islamskiego będzie o wiele bardziej odczuwalny na prowincji niż w dużym mieście, między innymi w Teheranie. Mieszkanki dużych aglomeracji miejskich coraz rzadziej decydują się na noszenie czadoru, a ich głównym strojem stają się spodnie (coraz częściej obcisłe džinsy), płaszcz lub tunika oraz hidżab. Iranki w zdecydowanej większości stosują się do obowiązku zastraniania i noszenia skromnych ubrań, ale coraz częściej odchodzą od ubrań w ciemnych kolorach, głównie czerni na rzecz odważniejszych kolorów. Jest to jeden ze sposobów irańskich kobiet na obchodzenie restrykcyjnego prawa. Na irańskich ulicach widywane są młode kobiety, których hidżab nie zakrywa szczególnie

²⁵ A. Kuriata, *Regulacje prawne dotyczące...*, op.cit., s. 339–340.

²⁶ Z. Rojhelati, *The Demonstration for Mahsa Amini: A Turning Point in Iran*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/demonstrations-mahsa-amini-turning-point-iran> [dostęp: 20.10.2022].

całej głowy i włosów, a jedynie znajduje się na czubku głowy i dodatkowo wykonany jest z delikatnego i cienkiego muślinu lub jedwabiu, ich spodnie są zdecydowanie krótsze niż jest to zalecane – Iranki coraz częściej decydują się na spodnie sięgające do połowy tydki, a płaszcz sięga do połowy ud i dodatkowo ma wywinięte rękawy do długości 3/4, odstaniając przy tym nadgarstki i przedramiona²⁷.

Stanowisko władz Islamskiej Republiki Iranu wobec kobiecego stroju ewoluowało po rewolucji islamskiej, szczególnie w XXI wieku. W latach 2003–2013 irańska policja zatrzymała blisko 30 tys. kobiet, które w miejscach publicznych nie miały założonego hidżabu, a 460 tys. otrzymało upomnienie za niewłaściwy sposób noszenia chusty²⁸. W trakcie pierwszej i drugiej kampanii wyborczej Mahmud Ahmadineżad za główny problem wewnętrzny Iranu wskazywał sytuację gospodarczą, a kwestie społeczne, takie jak nakaz zakrywania się przez kobiety, zostały zbagatelizowane, co nie zmienia faktu, że w czasie prezydentury Ahmadineżada irańska policja nie prowadziła interwencji wobec kobiet próbujących obejść obowiązujące prawo. W 2009 roku hidżab nabrał szczególnie politycznego znaczenia, ponieważ podczas kampanii wyborczej głównymi zwolennikami Mir-Hosejna Musawiego, uznawanego za kandydata obozu reformatorów, były młode kobiety z dużych ośrodków miejskich, które na znak poparcia zaczęły nosić zielone hidżaby, opaski i płaszcze (kolor zielony był kolorem przewodnim kampanii wyborczej Musawiego). W wyniku wygranych przez Ahmadineżada wyborów prezydenckich i wybuchu zielonej rewolucji hidżab w tym kolorze nabrał szczególnej dla Irańczyków symboliki jako walki o prawo do demokracji i uczciwych wyborów²⁹. Gdy w 2013 roku wybory prezydenckie w Iranie wygrał uznawany za reformatora Hassan Rouhani, jedną z jego pierwszych decyzji było wezwanie islamskich duchownych do poluzowania prawa obyczajowego w państwie. W 2014 roku rząd Rouhaniego opublikował wyniki rządowego badania opinii obywateli Iranu, gdzie znalazło się pytanie dotyczące obowiązku noszenia hidżabu. Według badania blisko 50% Irańczyków opowiedziało się za zniesieniem nakazu. Jednak w listopadzie 2015 roku wprowadzono nowe regulacje, które stwierdzały, że kobiety, które podczas prowadzenia samochodu nie będą stosować się do zasady prawidłowego ubioru zostaną ukarane poprzez konfiskatę samochodu na okres jednego tygodnia z zakazem jego sprzedaży oraz zostaną obłożone karą grzywny. Ponadto na irańskich ulicach pracę rozpoczęli tajni agenci,

²⁷ I. Kończak, *Czador jest dla kobiety niczym muszla dla perty...*, op.cit., s. 203–205.

²⁸ M. al-Sayed al-Sayyad, R. al-Blawi, *The Hijab and Politics in Iran...*, op.cit., s. 9.

²⁹ G.Y. Koo, *Women as Subject of Defiance...*, op.cit., s. 37–38.

kótrzy mieli za zadanie spisywanie numerów tablic rejestracyjnych, których właścicielki nie nosiły hidżabu w czasie jazdy, i przekazywanie ich policji³⁰. W 2017 roku policja w Teheranie oświadczyła, że zaprzestanie aresztowań kobiet za łamanie obowiązującego prawa dotyczącego odpowiedniego stroju, a rząd rozpoczął kampanię przeciwko przemocy wobec kobiet³¹. Zapowiedzi policji nie miały jednak pokrycia w rzeczywistości, ponieważ 8 marca 2019 roku w Międzynarodowy Dzień Kobiet 25-letnia kobieta została aresztowana i skazana na 16 lat więzienia za rozdawanie ulotek o prawach kobiet, ponieważ nie posiadała ona stosownego nakrycia głowy³².

Względna liberalizacja zasad obyczajowych w Iranie zakończyła się wraz z wygraną w wyborach prezydenckich Ebrahima Raisiego w 2021 roku, kiedy to podjął decyzję o zwiększeniu kontroli ubioru kobiet w przestrzeni publicznej. 14 sierpnia 2022 roku, podczas Krajowej Konferencji Hidżabu i Czystości, ogłoszono, że nagrania z kamer znajdujących się w miejscach publicznych, między innymi w metrze, będą wykorzystywane do identyfikacji i ukarania kobiet, które nie przestrzegają prawa hidżabu. Ponadto ogłoszono, że kobiety, które publikują swoje zdjęcia w Internecie bez hidżabu zostaną pozbawione niektórych swoich praw w okresie od sześciu do dwunastu miesięcy³³. Dekret dotyczący wykorzystania nowych technologii do egzekwowania prawa hidżabu został podpisany przez Ebrahima Raisiego 15 sierpnia 2022 roku, równo miesiąc po Dniu Hidżabu i Czystości, który wywołał ogólnokrajowe protesty kobiet, które umieściły swoje filmy w mediach społecznościowych z odkrytą głową na ulicach oraz w komunikacji miejskiej. Skutkowało to serią masowych aresztowań, zatrzymań oraz przymusowych zeznań i przeprosin w irańskiej telewizji³⁴.

Czy kobiety obalą rządy ajatollahów? Casus Mahsy Amini

Rygorystyczne irańskie prawo dotyczące kobiecego stroju w przestrzeni publicznej wielokrotnie było przedmiotem dyskusji na temat prawa kobiet w Is-

³⁰ A. Kuriata, *Regulacje prawne dotyczące...*, op.cit., s. 341.

³¹ Ł. Wójcik, *Iran: buntowniczkiczki zrzucają chusty*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1758094,1,iran-buntowniczkiczki-zrucaja-chusty.read> [dostęp: 20.10.2022].

³² S. von Hein, *Iran: Kobiety buntują się przeciwko obowiązkowemu nakryciu głowy*, <https://www.dw.com/pl/iran-kobiety-buntuj%C4%85-si%C4%99-przeciwko-obowi%C4%85zkowemu-nakryciu-g%C5%82owoy/a-62651211> [dostęp: 20.10.2022].

³³ A. Tayebi, *Iran Using Surveillance Cameras To Identify Women Breaking Hijab Rule*, <https://www.rferl.org/a/iran-surveillance-cameras-identify-women-hijab-rules/32010957.html> [dostęp: 19.10.2022].

³⁴ W. Strzyżyńska, *Iranian authorities plan to use facial recognition to enforce new hijab law*, <https://www.theguardian.com/global-development/2022/sep/05/iran-government-facial-recognition-technology-hijab-law-crackdown> [dostęp: 19.10.2022].

lamskiej Republice Iranu, a także powodem społecznego sprzeciwu wobec władz teokratycznych w Teheranie. 22 września 2022 roku władze Iranu stanęły przed nowym wyzwaniem zagrażającym stabilności państwa z powodu ogólnokrajowych protestów spowodowanych śmiercią 22-letniej Kurdyjki, Mahsy Amini. Mahsa Amini zmarła podczas wizyty w Teheranie, gdzie przebywała ze swoim bratem. Kurdyjka kilka dni wcześniej została zatrzymana przez policję moralności w związku z jej „nieodpowiednim strojem” i przewieziona do aresztu. Dwie godziny po zatrzymaniu kobiety policja poinformowała jej rodzinę, że 22-latką znajduje się w teherańskim szpitalu, gdyż przeszła udar i zawał oraz została wprowadzona w stan śpiączki. Dwa dni po zatrzymaniu kobieta zmarła, a jej rodzina nie otrzymała zgody na zapoznanie się z raportem medycznym. Oficjalnie stwierdzono, że Mahsa Amini zmarła z powodu śmierci mózgu oraz problemów kardiologicznych, czemu jej rodzina zaprzeczyła i wskazała, że na ciele kobiety miały znajdować się liczne siniaki i obrażenia mające świadczyć o brutalnym pobiciu, którego miała dopuścić się irańska policja³⁵.

Śmierć 22-letniej Kurdyjki rozpoczęła masowe protesty na terytorium całej Islamskiej Republiki Iranu, w czasie których w wyniku interwencji irańskich sił bezpieczeństwa zginęło ponad 230 osób, w tym ponad 20 dzieci, ponad 1000 osób zostało rannych oraz zatrzymano co najmniej 40 dziennikarzy³⁶. Wielu zatrzymanych podczas manifestacji trafiło do więzień, w tym do owianego złą sławą więzienia Evin oraz do szpitali psychiatrycznych, gdzie mają przechodzić „behawioralną i edukacyjną przemianę”. Brutalność irańskich sił bezpieczeństwa skutkowałą także odpowiedzią ze strony społeczności międzynarodowej, która rozpoczęła procedurę nakładania sankcji przede wszystkim na irańską policję moralności i osoby związane z siłami bezpieczeństwa. Wśród państw, które zdecydowały się na podjęcie takich działań można wymienić między innymi Stany Zjednoczone oraz Kanadę i Unię Europejską. W miarę nasilania się antyrządowych protestów rozpoczęła się akcja rozprzestrzeniania w Internecie filmów przedstawiających Iranki obcinające włosy³⁷ i palący hidżaby jako wyrazu gniewu wobec prowadzonej polityce moralności, która przyczyniła się do śmierci Mahsy Amini oraz odrzucenia nakazu zakrywania się w prze-

³⁵ S. Bradost, *Iran on the Threshold of Another Revolution*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iran-threshold-another-revolution> [dostęp: 19.10.2022].

³⁶ Stan na 18.10.2022 roku. Za: S. Kullab, *Human rights group reports 233 deaths in Iran as protests enter 5th week*, <https://www.pbs.org/newshour/world/human-rights-group-reports-233-deaths-in-iran-as-protests-enter-5th-week> [dostęp: 18.10.2022].

³⁷ Obcięcie włosów przez protestujące Iranki ma znaczenie symboliczne, ponieważ ta czynność kojarzy się z żałobą. Ponadto w islamie kobiece włosy uznawane są za „pokusę” dla mężczyzn.

strzeni publicznej i dążeń do poprawy sytuacji politycznej i gospodarczej państwa³⁸.

Protesty, z którymi zмага się Islamska Republika Iranu po śmierci Mahsy Amini, noszą konkretne cechy. Po pierwsze, w protestach biorą udział przedstawiciele różnych grup społecznych, etnicznych i ekonomicznie usytuowanych, gdzie szczególną rolę odrywają irańskie kobiety oraz młodzież, do których dołączają studenci, uczniowie czy pracownicy irańskich rafinerii i sektora petrochemicznego, sportowcy, artyści, celebryci³⁹. Wśród manifestujących liczną grupę stanowią także mężczyźni, którzy wspierają swoje matki, siostry, żony i córki. Po drugie, hasła głoszone przez protestujących wzywają do zmian politycznych, ekonomicznych i społecznych, szczególnie w kontekście sytuacji kobiet. Wśród haseł, które stały się symbolem protestów w Iranie można wymienić: „Kobieta, życie, wolność!”, „Nie chcemy Republiki Islamskiej!”, „Zabiję, zabiję, zabiję tych, którzy zabili moją siostrę!”, „Wszyscy jesteśmy Mahsą!”, „Wszyscy jesteśmy w tej walce razem!” oraz „Śmierć dyktatorowi, czy to szach czy ajatollah!”⁴⁰. Po trzecie, protestujący starają się unikać używania jakiegokolwiek retoryki i symboli religijnych, a wiele protestujących kobiet stwierdza, że chce nosić hidżab jako symbol miłości do Allaha, a nie jako narzucone prawo przez polityków⁴¹. Co ważne, mieszkańcy najważniejszych ośrodków teologicznych w Iranie, czyli Kom i Meszhedu również biorą aktywny udział w protestach, co jednoznacznie pokazuje, że Irańczycy z różnych regionów, bez względu na poglądy jednoczą się przeciwko teokratycznemu rządowi.

Śmierć Mahsy Amini uwypukliła poważne problemy wewnętrzne Iranu, które nawarstwiały się od kilku lat i były marginalizowane w związku z ambicjami nuklearnymi Teheranu oraz prowadzoną przez Iran polityką regionalną i zaangażowaniem w konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie. Warto zauważyć, że gdy dekadę temu przez region przetaczała się Arabska Wiosna, która przyczyniła się do zmian w ówczesnych reżimach politycznych państw arabskich lub wybuchów wieloletnich konfliktów zbrojnych, Iran pozostawał stosunkowo stabilnym wewnątrznie państwem. Islamska Republika Iranu stoi obecnie przed ogromnym wyzwaniem związanym z natężeniem protestów na

³⁸ R.A. Talei, S. Bazoobandi, N. Khorrami, *Hijab in Iran: From Religious to Political Symbol*, <https://carnegieendowment.org/sada/88152> [dostęp: 19.10.2022].

³⁹ Na początku października 2022 roku ukazał się film, w którym francuskie aktorki i piosenkarki, między innymi Juliette Binoche, Isabelle Adjani, Isabelle Huppert, Jane Birkin czy Charlotte Gainsbourg rozpoczęły kampanię obcinania włosów jako gestu solidarności z walczącymi o swoje prawa Irankami.

⁴⁰ Z. Rojhelati, *The Demonstration for Mahsa Amini...*, op.cit.

⁴¹ M. Khalaji, *How Iran's Protests Differ from Past Movements*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-irans-protests-differ-past-movements> [dostęp: 20.10.2022].

bardzo dużą skalę, w które włączają się kolejne grupy społeczne i zawodowe. Sytuacji nie poprawia także pogarszająca się sytuacja ekonomiczna kraju, zaangażowanie Iranu w innych państwach regionu oraz pogłębienie współpracy z Rosją i wykorzystanie irańskiego uzbrojenia w konflikcie zbrojnym toczonym na terytorium Ukrainy, co pogłębia krytykę rządu w Teheranie.

Czy fala protestów jaka przetacza się przez Islamską Republikę Iranu od września 2022 roku zmieniła retorykę konserwatywnych irańskich polityków? Po części tak, ponieważ prezydent Ebrahim Raisi stwierdził, że konieczne są zmiany i możliwość przyznania ludziom większego prawa do protestów i krytyki władzy. Stwierdził także, że śmierć młodej Kurdyjki bardzo nim wstrząsnęła i osobiście skontaktował się z rodziną kobiety i obiecał nadzorować śledztwo w tej sprawie⁴². Z drugiej strony irański prezydent spotkał się z rodzinami poległych w czasie protestów członków sił bezpieczeństwa, których pogrzeby miały charakter państwowy. Podczas wywiadu dla telewizji CBS Raisi stwierdził, że hidżab jest całkowicie dobrowolnym strojem dla irańskich kobiet, ale jednocześnie zażądał od prowadzącej wywiad dziennikarki założenia nakrycia głowy⁴³. Z kolei Najwyższy Przywódca Islamskiej Republiki Iranu, Ali Chamenei zabrał głos w sprawie śmierci Mahsy Amini dopiero na początku października 2022 roku i stwierdził, że „był przerażony śmiercią młodej Kurdyjki”, ale także potępił protestujących i wskazał winnych zamieszkom, które według niego sterowane są przez Stany Zjednoczone i Izrael⁴⁴.

Coraz częściej zadawane jest pytanie, czy kobiety obalą rządy ajatollahów w Iranie. Ciężko jest odpowiedzieć jednoznacznie na te pytanie, ponieważ teokratyczny rząd w Teheranie ma tyle samo przeciwników, jak i zwolenników. Przeciwnicy irańskiego reżimu wzywają do obalenia republiki islamskiej, ale do tego mogłoby dojść, gdyby bastion islamskich rządów w Iranie, czyli siły bezpieczeństwa w postaci Korpusu Strażników Rewolucji Islamskiej, którego głównym zadaniem jest dbanie o utrzymanie wartości i ideałów rewolucyjnych, walka z przeciwnikami Teheranu oraz propagowanie islamu w życiu społecznym przeszedł na stronę protestujących i wystąpił przeciwko rządowi.

⁴² P. Wintour, *Iran president says death in custody of Mahsa Amini must be investigated*, <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/23/iran-protests-2022-mahsa-amini-president-ebrahim-raisi-says-kurdish-woman-death-in-custody-must-be-investigated> [dostęp: 20.10.2022].

⁴³ Podczas wizyty w Nowym Jorku w czasie Zgromadzenia Ogólnego ONZ Ebrahim Raisi odwołał zaplanowany wywiad dla telewizji CNN, ponieważ dziennikarka mająca przeprowadzić z nim rozmowę odmówiła włożenia hidżabu na czas wywiadu. Za: S. Bradost, *Iran on the Threshold of Another Revolution...*, op.cit.

⁴⁴ P. Smith, *Iran's supreme leader breaks silence on Mahsa Amini, blaming U.S. and Israel for violent protests*, <https://www.nbcnews.com/news/world/irans-supreme-leader-breaks-silence-mahsa-amini-blames-us-rcna50413> [dostęp: 20.10.2022].

Póki co nie ma raczej takiej możliwości, by do takiej sytuacji doszło, niemniej należy zauważyć jeden, ale bardzo ważny fakt. Iranki wielokrotnie brały udział w antyrządowych manifestacjach, ale dopiero teraz stały się one liderkami protestów i same oddolnie organizują masowe wystąpienia pomimo prób odłączenia Internetu przez rząd. Kobiety w Iranie wskazują, że walczą już nie tylko o pamięć kobiet, które zginęły tylko dlatego, że miały źle założony hidżab, ale o prawo do samostanowienia i decydowania o swoim życiu.

Wnioski

Hidżab w Islamskiej Republice Iranu po 1979 roku nie jest już tylko kwestią społeczną czy symbolem rewolucji islamskiej, ale jest symbolem politycznym, przez co stał się ważną kwestią podejmowaną podczas kampanii wyborczych w Iranie. Każdy nurt polityczny w Iranie, zarówno konserwatyści, jak i reformatorzy wykorzystują hidżab do realizacji swoich politycznych interesów, czego przykładem są pojawiające się od czasu do czasu kampanie społeczne dotyczące noszenia hidżabu w przestrzeni publicznej⁴⁵. W wielu miejscach użyteczności publicznej w Iranie widoczne są hasła, które propagują związek między hidżabem i moralnością, na przykład: „Woalka jest boskim obowiązkiem!”, „Wartość kobiety jest w jej welonie” czy „Twierdza muzułmanki jest jej welonem”, a także hasła potępiające kobiety niestosujące się do obowiązku noszenia hidżabu: „Śmierć niewłaściwie zakrytej kobiecie!” czy „Niewłaściwie zawoalowana kobieta jest plamą na Islamskiej Republice Iranu, którą należy natychmiast wyeliminować!”⁴⁶. Co ważne, coraz częściej słychać głosy irańskich duchownych, którzy także mówią, że zmuszanie siłą kobiet do noszenia hidżabu jeszcze bardziej pogłębi różnice między obywatelami a rządem, co może stanowić poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego Islamskiej Republiki Iranu.

Zatem czy hidżab to wybór kobiety? Z jednej strony nie, ponieważ hidżab uznawany jest za nakaz Allaha, by kobiety ubierały się skromnie i zakrywały swoje ciało. Z drugiej strony hidżab można rozpatrywać jako kwestię wyboru, tak jak wyborem jest wiara, w tym przypadku w Allaha czy modlitwa, ponieważ Allah nie jest w stanie zmusić nikogo do wiary i modlitwy, ani tym bardziej do noszenia hidżabu⁴⁷. W Islamskiej Republice Iranu hidżab jest traktowany

⁴⁵ M. al-Sayed al-Sayyad, R. al-Blawi, *The Hijab and Politics in Iran...*, op.cit., s. 8.

⁴⁶ F. Basmechi, *Mandatory Hijab, Religion, and Women Employment in Iran*, https://www.researchgate.net/publication/344150051_Mandatory_Hijab_Religion_and_Women_Employment_in_Iran [dostęp: 20.10.2022].

⁴⁷ M. Elnaggar, *Balance between Fashion and Hijab*, <https://aboutislam.net/counseling/ask-about-islam/balance-between-fashion-and-hijab/> [dostęp: 19.10.2022].

jako element narzuconej tożsamości narodowej i nie ma nic wspólnego z wyborem, co powoduje sprzeciw wśród irańskich kobiet, które po latach bycia uciskanymi przez islamski rząd chcą decydować o swoim losie, jednocześnie nie odłączając się od islamu, który mimo wszystko uznają za ważny element swojego życia.

Bibliografia

- A *Glossary of Islamic Clothing*, <https://www.learnreligions.com/islamic-clothing-glossary-2004255>.
- Abu-Rub H., Zabza B., *Status kobiety w islamie*, Wrocław 2002.
- al-Sayed al-Sayyad M., al-Blawi R., *The Hijab and Politics in Iran*, <https://rasanah-iiis.org/english/wp-content/uploads/sites/2/2020/11/The-Hijab-and-Politics-in-Iran.pdf>.
- Al. Talei R., Bazoobandi S., Khorrami N., *Hijab in Iran: From Religious to Political Symbol*, <https://carnegieendowment.org/sada/88152>.
- Basmechi F., *Mandatory Hijab, Religion, and Women Employment in Iran*, https://www.researchgate.net/publication/344150051_Mandatory_Hijab_Religion_and_Women_Employment_in_Iran.
- Bradost S., *Iran on the Threshold of Another Revolution*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iran-threshold-another-revolution>.
- El Ghamari M., *Muzułmanki z Instagrama – modowe trendy kulturowe współczesnych kobiet z kręgu kultury arabsko-muzułmańskiej*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiecych” 2017, nr 1.
- Elnaggar M., *Balance between Fashion and Hijab*, <https://aboutislam.net/counseling/ask-about-islam/balance-between-fashion-and-hijab/>.
- Guillaume M.-J., *Soignants et musulmans duel ou duo? Cultures musulmanes des soignants et pluralisme des soignés: un défi pour les équipes soignantes*, <https://elkalima.be/wp-content/uploads/2017/11/Soignants-et-musulmans-COPYRIGHT-2014.pdf>.
- Henao M., *Le foulard: lieu de rencontre de la religion et de la pudeur*, https://competences-relationnelles.com/IMG/pdf/IN-Foulard_et_pudeur.pdf.
- Hoodfar H., *Zastona w ich umysłach i na naszych głowach: muzulmanki i praktyki zastaniania*, [w:] *Gender: perspektywa antropologiczna*, red. R. Hryciuk, A. Kościańska, Warszawa 2007.
- Islamic Penal Code of Iran*, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=52b812384>.
- Khalaji M., *How Iran's Protests Differ from Past Movements*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-irans-protests-differ-past-movements>.
- Kończak I., *Czador jest dla kobiety niczym muszla dla perły. Nakazy religijne a rzeczywistość irańska na początku XXI wieku*, [w:] *Kobiety Bliskiego Wschodu*, red. M.M. Dziekan, I. Kończyk, Łódź 2005.
- Koo G.Y., *Women as Subject of Defiance and Everyday Politics of Hijab as Dress Code in Modern Iran*, „Asian Women” 2014, nr 30.
- Koran*, <http://hidaya.pl/dopobrania/koran.pdf>.
- Kullab S., *Human rights group reports 233 deaths in Iran as protests enter 5th week*, <https://>

- www.pbs.org/newshour/world/human-rights-group-reports-233-deaths-in-iran-as-protests-enter-5th-week.
- Kuriata A., *Regulacje prawne dotyczące hidżabu we współczesnym Iranie*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2015, nr 9.
- London: *Pierwszy pokaz mody zgodnej z wymogami islamu*, <https://newsbook.pl/2017/02/20/londyn-pierwszy-pokaz-mody-zgodnej-z-wymogami-islam/>.
- Mohammadi O., *The Personal, the Political, and the Public: Performing Hijab in Iran*, „Liminalities: A Journal of Performance Studies” 2016, nr 12.
- Piwko A.M., *Kobieta w islamie. Muzułmański feminizm?*, „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW” 2015, nr 4.
- Piwko A.M., *Znaczenie mody w religii i kulturze islamu*, „Nurt SVD” 2012, nr 2.
- Rojhelati Z., *The Demonstration for Mahsa Amini: A Turning Point in Iran*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/demonstrations-mahsa-amini-turning-point-iran>.
- Składankowa M., *Żyjąc za zasłoną*, [w:] *Kobiety krajów pozaeuropejskich wobec problemów współczesności*, red. A. Mrozek-Dumanowska, Warszawa 1995.
- Smith P., *Iran's supreme leader breaks silence on Mahsa Amini, blaming U.S. and Israel for violent protests*, <https://www.nbcnews.com/news/world/irans-supreme-leader-breaks-silence-mahsa-amini-blames-us-rcna50413>.
- Strzyżyńska W., *Iranian authorities plan to use facial recognition to enforce new hijab law*, <https://www.theguardian.com/global-development/2022/sep/05/iran-government-facial-recognition-technology-hijab-law-crackdown>.
- Tayebi A., *Iran Using Surveillance Cameras To Identify Women Breaking Hijab Rule*, <https://www.rferl.org/a/iran-surveillance-cameras-identify-women-hijab-rules/32010957.html>.
- Tauhirah A., *The Rise of Islamic Fashion*, <https://www.halalwatchworld.org/the-rise-of-modest-fashion>.
- von Hein S., *Iran: Kobiety buntują się przeciwko obowiązkowemu nakryciu głowy*, <https://www.dw.com/pl/iran-kobiety-buntuj%C4%85-si%C4%99-przeciwko-obowi%C4%85z-kowemu-nakryciu-g%C5%82owy/a-62651211>.
- Wintour P., *Iran president says death in custody of Mahsa Amini must be investigated*, <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/23/iran-protests-2022-mahsa-amini-president-ebrahim-raisi-says-kurdish-woman-death-in-custody-must-be-investigated>.
- Wójcik Ł., *Iran: buntowniczkii zrzucają chusty*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1758094,1,iran-buntowniczkii-zrucaja-chusty.read>.
- Wronecka J., *Powab kobiety w islamie*, [w:] *Kobiety krajów pozaeuropejskich wobec problemów współczesności*, red. A. Mrozek-Dumanowska, Warszawa 1995.

Hijab Means Choice? The Importance of Women's Dress in the Islamic Republic of Iran

Summary

The debate about the planned Islamic costumes of the countries of the Middle Empire, particularly Iran, have been going on for several decades. A Muslim state, a woman's visit outfit (in Iran, the *hijab*) presents itself as

a symbol of the religious identity of the state, and from the state's perspective. Besides, Islamic women wear *burqa*, *chak*, *niqab*, or *hijab*, which are synonymous with something else. It is a serious mistake because each of the Islamic women's outfits listed has unique characteristics.

Keywords: Iran, Islam, *hijab*, women's rights

Хиджаб означает выбор? Важность женской одежды в Исламской Республике Иран

Резюме

Споры о планируемых исламских костюмах стран Средней империи, например Ирана, ведутся уже несколько десятков лет. Мусульманское государство, если вы хотите узнать способ, как одеваются женщины (в Иране это хиджаб), представляет собой символ религиозной идентичности государства. Можно узнать, что исламские женщины носят бурку, чак, никаб или хиджаб и они являются синонимами чего-то другого, но это является серьезной ошибкой. Каждый из перечисленных исламских женских видов одежды имеет уникальные черты и свою характеристику.

Ключевые слова: Иран, ислам, хиджаб, права женщин